

Cubakrisen

Historien om Elian Gonzalez

Thanksgiving Day, 25. november 1999 la noen sportsfiskere ut fra Fort Lauderdale i Florida på jakt etter storfisken. En mil fra land fikk de øye på en flåte som lå og drev. På flåten lå tre mennesker, to voksne og et barn. Alle var kraftig brent av sola og halvdøde av tørst. Barnet var den 6 år gamle *Elian Gonzalez*. Moren hadde tatt ham med på flåten for å flykte til USA, men hun og 9 andre hadde druknet da en stor bølge skyllet over flåten.

Elian er oppkalt etter begge foreldrene, Elizabeth og Juan. De ble senere skilt - Elizabeth ville flykte til USA, slik hundretusener av kubanere hadde gjort før henne. En onkel av henne og familien hans bodde i «Lille Havana» i Miami, bydelen der du kommer lenger med spansk enn med engelsk. Elian ble plassert hos denne familien, men da faren hans fikk vite at han levde, ville han ha Elian hjem til Cuba. Det nektet slektningene i Miami å gå med på. De mente at det var mye bedre å vokse opp i USA enn i «den lut fattige diktaturstaten Cuba», som de sa. Juan Gonzalez gikk rettens vei. Han fikk medhold i at det var han som hadde foreldreretten, men slektningene anket to ganger. Til slutt avgjorde høyesterett saken, og Juan kunne reise til Washington for å ta med Elian hjem til Cuba høsten 2000.

Så langt historien om Elian Gonzalez, men hvorfor flyktet så mange kubanere til USA? For å svare på det må vi se litt på landets historie.

Cuba ó den karibiske øya

Cuba er en øystat i Karibia, snaut 15 mil sør for Key West i Florida. Flateinnholdet er 110.000 kvadratkilometer, omtrent 1/3 av Norge, og det bor omkring 11 millioner mennesker her.

Den tidlige historien

Columbus kom til Cuba alt på sin første reise i 1492. Femten år senere var nesten alle indianerne på øya drept. De spanske kolonistene orket ikke arbeide selv, og hentet i stedet slaver fra Afrika til å jobbe på sukker- og tobakksplantasjene. Havanna ble sentrum for den spanske flåten i Karibia.

I 1762 ble Cuba okkupert av Storbritannia, men de trakk seg ut i bytte mot Florida, som inntil da hadde vært spansk koloni.

Etter krigen mellom USA og Spania i 1898 ble Cuba selvstendig, men USA beholdt en militærbase i Guantánamo på østspissen av øya. (Denne har de fremdeles, og i 2003 tok de den i bruk som fengsel for krigsfanger fra Afghanistan). Etter terroranslaget 11. september 2011 ble dette fengselet verdenskjent fordi amerikanerne sendte terrormistenkte fra Midtøsten dit uten lov og dom. President Obama ønsker å legge det ned, men i 2015 er det fortsatt fanger der.

Fidel Castro

Fidel Castro er utdannet jurist og kommer fra en rik godseierfamilie, men ble tidlig glødende sosialist. Sammen med den unge legen *Che Guevara* ledet han en geriljagruppe som i 1953 forsøkte å styrte diktatoren Battista. Forsøket mislyktes, men Castro samlet en enda større hær i fjellene, og i 1959 måtte Battista flykte. «El Commandante» hadde vunnet krigen.

Da det gikk opp for folk at dette var en kommunistisk revolusjon og at de bare hadde byttet ut en diktator med en annen, flyktet titusener i småbåter over den korte havstrekningen til Florida. Noen av de som reiste hadde kjempet mot revolusjonen og flyktet for å unngå å bli straffet av Castros soldater. Andre reiste fordi de håpet på et bedre liv i USA. Det hadde vært umulig å komme inn i USA på denne måten før revolusjonen, men nå ble eksilkubanerne ønsket velkommen av amerikanske myndigheter.

Invasjonen i Grisebukta

For USA var det både pinlig og ubehagelig å ha fått en kommuniststat så å si rett utenfor stuedøra. De gikk til handelsblokade, men Castro svarte med å beslaglegge all amerikansk eiendom på Cuba. Den amerikanske etterretningstjenesten CIA prøvde å ta livet av ham ved å sende forgiftede «gaver», men ble bare til latter. President Eisenhower la en plan om å invadere Cuba ved hjelp av spesialtrente eksilkubanere som mer enn gjerne ville ta tilbake landet sitt. 17. april 1961, tre måneder etter at John F. Kennedy hadde tatt over som president landet en større invasjonsstyrke i den bortgjemte *Bahia de los cochinos* (Grisebukta) på sørsiden av øya. Der sto Castros soldater og ventet på dem, og i løpet av to timer var 1100 av invasjonsstyrken drept. Resten flyktet eller overga seg.

Cubakrisen i 1962

USA fikk nå med seg de fleste vestlige land på en handelsblokade av Cuba. Castro allierte seg med Sovjetunionen og fikk industrivarer og våpen fra dem. Amerikanerne kunne ikke hindre den sovjetiske flytrafikken uten å risikere en ny verdenskrig. For å forstå hvordan den såkalte **terrorbalansen** mellom USA og Sovjetunionen virket må vi gå litt tilbake i tiden,

Ved begynnelsen av 1945 var det ingen tvil om at tyskerne ville tape 2. verdenskrig. Like klart var det at Adolf Hitler ikke ville gi seg så lenge det var en tysk soldat igjen, så de allierte måtte gå inn med tropper og ta Tyskland meter for meter. Den røde armé kom fra øst, amerikanere og engelskmenn kom fra vest. De var enige om å møtes i Berlin, men sovjethæren rykket fortest fram og tok Berlin og landet omkring før de vestlige styrkene nådde fram. De holdt seg til avtalen om

å dele Berlin i en østlig og en vestlig del, men Vest-Berlin med sine 4 millioner innbyggere ble liggende som en øy inne i det nå kommunistiske Øst-Tyskland.

Stadig flere østtyskere flyktet over til Vest-Berlin, og 13. august 1961 begynte Øst-Tyskland å bygge en mur gjennom byen for å stanse flyktningene. Vestmaktene kunne bare se på, men president Kennedy holdt en tale der han sa de berømte ordene «*Ich bin ein Berliner*» og garanterte vestberlinernes sikkerhet. Amerika ville aldri svikte dem.

13. oktober 1962 fikk president Kennedy se bilder fra et spionfly som viste utskytingsramper for atomraketter på Cuba. Rådgiverne hans ville at de skulle okkupere Cuba, men presidenten hørte på sin bror Robert og valgte å be marinen stanse de sovjetiske skipene som var på vei med rakettenes. Utplasseringen av raketter på Cuba var russernes svar på at amerikanerne hadde plassert stormraketter i Tyrkia som pekte mot Moskva.

President Kennedy ga Sovjetsamveldet et **ultimatum** [et absolutt krav]: Hvis de ikke trakk tilbake rakettenes ville USA gå til invasjon av Cuba. Kennedy visste at hvis amerikanerne tok Cuba ville Sovjetsamveldet ta Vest-Berlin. President Kennedy hadde selv garantert vestberlinernes sikkerhet, og kunne ikke gå tilbake på det. Det lå an til en tredje verdenskrig.

Verden holdt pusten i spenning. De nye atomvåpnene var hundre ganger sterkere enn bombene som falt over Hiroshima og Nagasaki i 1945. En atomkrig nå kunne legge all sivilisasjon øde og bringe de overlevende tilbake til steinalderen. FN ble trukket inn som megler. Den 28. oktober gikk *Nikita Krustsjov* med på å trekke tilbake rakettenes på Cuba mot at USA trakk sine raketter ut av Tyrkia.

Krisen var over for denne gang, men affæren hadde satt en kraftig støkk i politikerne både i Sovjetsamveldet og USA. Dette var galskap. Nå ble det fart i forhandlingene om nedbygging av de kjernefysiske våpenlagrene.

Cuba etter kriseåret

Rakettenes ble fjernet, men USA måtte finne seg i å leve med en kommuniststat som nærmeste nabo. De fortsatte handelsblokaden, men Cuba handlet med Sovjetsamveldet og klarte seg rimelig bra. Landet var fattig i forhold til USA og andre vestlige land, men Castro glemte aldri drømmen til sin falne nestleder, legen Che Guevara: Alle kubanere skulle få gratis helsetjenester, og de skulle være gode. Skoler og universiteter ble rustet opp, og det ble utdannet så mange leger og sykepleiere at de kunne eksportere helsepersonell til andre land i Sør-Amerika.

Etter at Sovjetunionen ble oppløst i 1991 ble det stadig vanskeligere for Cuba å klare seg. USA fortsatte handelsboikotten, men Canada økte handelen med Cuba. Først i 2015 ble det opprettet vanlige diplomatiske forbindelser mellom Cuba og USA.

Gjensyn med Elian Gonzalez i 2005

I september 1995 ble den nå 11 år gamle Elian intervjuet hjemme hos seg selv på Cuba av en reporter fra CNN. Fordi han var mindreårig var far Juan til stede, men reporteren sa at det ikke var noen tegn til overvåking eller kontroll fra myndighetenes side. Elian kunne si hva han ville. «*Castro er min venn*», sier Elian stolt. «*Jeg har det bra og har gode venner og alt*

jeg trenger. Jeg vil gjerne treffe familien min i Miami, selv om jeg synes det var galt av dem å forsøke å holde meg igjen i USA.»

Fidel Castro er også stolt av Elian og bruker intervjuet for alt det er verdt, men Elians tante Angela i Miami mener at gutten måtte være hjernevasket.

Den uavhengige kubanske journalisten *Raul Rivero* gir oss en annen forklaring, Alle har på en måte rett. Det er ikke bare ett Cuba, men minst tre forskjellige: Et for partitopper og folk i statsadministrasjonen, et for turister og rike utlendinger, og et for folk flest. De siste har det ikke spesielt bra. Arbeidslønningene er lave. Et par sko koster en halv månedslønn. Det er ganske alminnelig å ha to jobber, og mange triks og mikser og lager varer ó for eksempel maling ó som de selger på svartebørsen. Helsetjenestene er riktig nok gratis og legene er flinke, men de har dårlig utstyr, og pasientene må selv ha med såpe og håndklær, og de må betale for maten. Offentlig transport er gratis, men bussene er gamle og nedslitte og turen til jobb og skole tar tid. De som har greid å skaffe seg en bil kjører gjerne drosje for turistene. Drosjesjåføren din kan godt være bankmann eller filosofiprofessor som er ute for å spe på lønna med noen peso eller aller helst dollar.

Som svært mange andre ungdommer på Cuba vil Elian få en god utdanning. Når han blir 17 må han ut i militærtjeneste. Det er verneplikt for både gutter og jenter. Slik har det vært i over 40 år. Det betyr at praktisk talt alle kubanere er våpenføre og er vant til militær kommando. Det skal ikke bli lett for noen å invadere Cuba.

2015. Slutt på krisen?

Tiden leger alle sår, heter det. Etter at de diplomatiske forbindelsene mellom USA og Cuba hadde vært brutt i over 50 år ble presidentene Barak Obama og Raoul Castro i 2015 enige om å gjenåpne sine respektive ambassader. Bildet viser gjenåpningen av Cubas ambassade i Washington. Men det er langt igjen. For å normalisere forholdet må amerikanerne oppheve handelsblokaden, og kubanerne må godta å rette seg etter menneskerettighetene.

Arbeidsoppgaver

Det er best å lese alt i sammenheng før du begynner å svare på spørsmålene. Mange av svarene finner du i teksten, men du vil også finne en mengde interessant stoff om Elian, Fidel Castro og Cubakrisen på internett.

1. Kan du tenke deg hvorfor Elizabeth Gonzalez ble med på den risikable båtturen til Florida?
2. Hvorfor prøvde Elians slektninger å holde ham igjen i USA?
3. Hva gjorde de for å beholde ham?
4. Hvem avgjorde tvistemålet, og hva bestemte de?
5. Finn Cuba på et kart over Karibia. Hvordan er topografien (landskapet) på øya? (Castro og hans geriljasoldater holdt til i fjellene før revolusjonen).
6. Finn Havana, Guantanamo og Grisebukta (*Bahia de los cochinos*) på kartet.
7. Hvorfor er spansk hovedspråket på Cuba?
8. Det er svært mange mennesker med mørk hudfarge på Cuba. Hva er bakgrunnen for det?
9. Når var den spansk-amerikanske krigen, og hva sloss de om? (Hvis du vil vite mer om dette kan du søke på internett).
10. *Fidel Castro* er den presidenten som har sittet lengst ved makten. Hvor lenge har han sittet?
11. Hvordan kom Castro til makten?
12. Hvorfor kan Cuba kalles et diktatur? (Det har noe med politiske partier og valgfrihet å gjøre).
13. Hvem var *Che Guevara*?
14. Hvorfor gikk USA til handelsblokade mot Cuba?
15. Kan du finne tre grunner til at Castro begynte å handle med Sovjetsamveldet?
16. Hvem var de to statslederne som forhandlet under Cubakrisen?
17. Hva er et **ultimatum**?

18. Verden har aldri vært så nær katastrofen som i 1963. Hvordan ble krisen løst? Forklar også hva byen Berlin hadde med dette å gjøre.
19. Hva vet du om levetilstandene på Cuba i dag? (Det står litt om det her i heftet, men du kan finne massevis av stoff både om dette og om Elian Gonzalez på nettet. Men pass på: Mye av det som er skrevet er politisk propaganda i den ene eller andre retningen).
20. Elians tante Angelica i Florida mente at Elian var blitt «hjernevasket» til å tro at livet på Cuba var bedre enn andre steder. Hun har kanskje rett i det, men hva er det skolen gjør i land som USA og Norge? Hva tror vi om våre land, og er dette helt sikkert alltid riktig? Det som er gode holdninger og sann kunnskap i et land kan kanskje oppfattes som propaganda og hjernevasking i et annet. Hva ville du si hvis du måtte synge nasjonalsangen hver morgen og avgi løfte om å være tro mot grunnloven? Det gjør de på mange skoler i USA.
- Dette blir mange spørsmål, men vi koker det ned til ett: Hva er egentlig «hjernevask»?
21. Hva har skjedd mellom Cuba og USA i 2015?